

Europese Grondwet:

Defensieagentschap en militair onderzoek

Campagne tegen Wapenhandel

Frank Slijper

mei 2005

'Europese Grondwet; defensieagentschap en militair onderzoek is het tweede rapport uit een serie van drie. De andere twee rapporten:

- Europese Grondwet: **fundament voor de wapenindustrie en**
 - Europese Grondwet: wapenlobby in Brussel,
- verschijnen eveneens deze maand. De publicaties zijn mogelijk gemaakt door een subsidie van de Referendumcommissie.

Deze brochures vormen een bijdrage aan de discussie over de Europese Grondwet waarover op 1 juni 2005 een referendum wordt gehouden. Wij willen argumenten aandragen om een NEE tegen deze grondwet te onderbouwen. Niet uit xenofobe en nationalistische overwegingen, maar omdat de Europese politiek beter kan en moet worden vormgegeven.

Redactie: Kees Kalkman (VD AMOK), Martin Broek, Tanja IJzer
Vormgeving: Marlou Ruijter
Drukkerij: Ton Mittelmeijer
Datum: mei 2005

Europese Grondwet:

defensieagentschap en militair onderzoek

Een van de belangrijkste stappen op militair gebied in de Europese grondwet is de oprichting van een Europees Defensieagentschap (EDA). Dat past volledig in de opzet van een onafhankelijke Europese militaire politiek met een krijgsmacht die wereldwijd - zo nodig preventief en zwaarbewapend - op kan treden. Voor een zelfstandige Europese politiek is een eigen defensie-industrie onmisbaar. Mede daarom is het EDA opgericht en heeft het een prominente plek in de Grondwet gekregen.

Centrale rol

In juli 2004 keurden de ministers van Buitenlandse Zaken van de EU de oprichting van het Europees Defensieagentschap goed. De eerste vergadering ervan vond in september 2004 plaats in Noordwijk, voorafgaand aan een ontmoeting van EU defensie-ministers. Sindsdien volgden nog drie vergaderingen.¹

De stuurgroep van het EDA bestaat uit 24² EU defensie-ministers en de Europese Commissie en wordt geleid door Javier Solana, de hoge vertegenwoordiger voor het buitenlands beleid. Het budget voor 2005 bedraagt ongeveer 20 miljoen euro. In de loop van 2005 zullen er 77 mensen werken.³

Het Europees Defensieagentschap kent vier directoraten:

- Militaire Vermogens;
- Onderzoek & Technologie;
- Bewapening;
- Defensie-industrie/markt.⁴

Elk kent een eigen speerpuntprogramma voor 2005. Dat zijn respectievelijk een studie naar een adequaat commandovoeringssysteem⁵; een technologieproject voor onbemande vliegtuigen; onderzoek naar de industrie voor gevechtsvoertuigen; en opties voor een Europese markt voor defensiematerieel.

Artikel I-41⁶ van de EU-Grondwet zegt over het EDA: *“De lidstaten verbinden zich ertoe hun militaire vermogens geleidelijk te verbeteren. Er wordt een agentschap op het gebied van de ontwikkeling van defensievermogens, onderzoek, aankopen en bewapening (het Europees Defensieagentschap) opgericht, dat de operationele behoeften bepaalt, maatregelen bevordert om in die behoeften te voorzien, bijdraagt tot de vaststelling en, in voorkomend geval, tot de uitvoering van alle nuttige maatregelen om de industriële en technologische basis van de defensiesector te versterken, deelneemt aan het bepalen van een Europees beleid inzake vermogens en bewapening, en de Raad bijstaat om de verbetering van de militaire vermogens te evalueren”.*

Een van de belangrijkste stappen op militair gebied in de Europese grondwet is de oprichting van een Europees defensieagentschap.

Het budget voor 2005 bedraagt 20 miljoen euro. Het EDA gaat daarvoor ondermeer studies verrichten naar onbemande vliegtuigen, een commandovoeringssysteem en naar een Europese markt voor defensiematerieel.

Om die rol binnen het veiligheids- en defensiebeleid te vervullen krijgt het defensieagentschap verschillende taken⁷:

Het EDA gaat defensieonderzoek ondersteunen en bijdragen aan maatregelen om de industriële en technologische basis van de defensiesector te versterken.

- a) de na te streven militaire vermogens van de lidstaten te helpen bepalen en de nakoming van de door de lidstaten aangegane verbintenissen inzake vermogens te evalueren;*
- b) het harmoniseren van de operationele behoeften en het hanteren van doelmatige en onderling verenigbare aankoopmethoden te bevorderen;*
- c) multilaterale projecten voor te stellen die erop gericht zijn de doelstellingen met betrekking tot militaire vermogens te verwezenlijken, de door de lidstaten uit te voeren programma's te coördineren en samenwerkingsprogramma's te beheren;*
- d) het onderzoek inzake defensietechnologie te ondersteunen, alsmede gezamenlijk onderzoek naar en studie van technische oplossingen die voldoen aan toekomstige operationele behoeften, te coördineren en te plannen;*
- e) bij te dragen tot het bepalen en in voorkomend geval uitvoeren van alle nuttige maatregelen om de industriële en technologische basis van de defensiesector te versterken en de efficiëntie van de militaire uitgaven te verbeteren.*

Geen bezuinigingen

Zoals de Grondwettekst duidelijk maakt, moet het EDA een centrale rol gaan spelen in de verdere ontwikkeling van het Europese defensiebeleid, in het bijzonder waar het gaat om de verbetering van Europa's militaire vermogen. Dat past in de Brusselse ambitie om een actieve rol te gaan spelen op het (militaire) wereldtoneel. Daarvoor is een efficiënt, centraal gecoördineerd wapenbeleid vereist. Zo wil de EU voorkomen dat landen afzonderlijk van elkaar hetzelfde wapenonderzoek uitvoeren of wapens kopen die al volop binnen de Unie aanwezig zijn. Ook zal meer gezamenlijk gebruik gemaakt worden van bij de afzonderlijke landen aanwezige capaciteiten. Overlap kan zo deels voorkomen worden. Daarnaast wijst Brussel op de noodzaak bestaande tekortkomingen te verhelpen, bijvoorbeeld op het gebied van luchttransport.⁸ Vooral nieuwe lidstaten staat een enorme klus te wachten om hun legers naar westerse standaard om te schakelen. Een Britse overheidsbank belast met onder andere de financiering van Britse wapenexporten zegt te verwachten dat zij de komende jaren belangrijke afnemers van wapens zullen zijn.⁹

Per saldo vallen in Europa voorlopig zeker geen bezuinigingen op defensie te verwachten.

Europese lidstaten reserveren bovendien sinds de aanslagen van 11 september 2001 in de VS en 11 maart 2004 in Madrid grote sommen geld onder de noemer van 'de strijd tegen het terrorisme'. Per saldo vallen in Europa voorlopig zeker geen bezuinigingen op defensie te verwachten. Dat mag geen verrassing heten. Niet voor niets stelt de Grondwet: "de lidstaten verbinden zich ertoe hun militaire vermogens geleidelijk te verbeteren". Ook de Europese Veiligheidsstrategie - Europa's sleuteldocument voor het buitenlandse beleid - zegt heel duidelijk dat Europese lidstaten meer middelen beschikbaar moeten stellen voor defensie.¹⁰

Europese Conventie

De oprichting van het EDA komt niet uit de lucht vallen.

De werkgroep Defensie van de Europese Conventie, die de concepttekst voor de Grondwet mede opstelde, noemt de “oprichting van een Europees bureau voor bewapening en strategisch onderzoek om de industriële en technologische basis van de defensiesector te versterken” een prioriteit in haar slotverslag eind 2002.¹¹ Verder stelt die werkgroep: “Meer investeringen in militair onderzoek zijn van essentieel belang, zowel met het oog op kwalitatief hoogstaande uitrusting als in het belang van de civiele industrie, die ook de vruchten plukt van militair onderzoek. De noodzaak van versterking van militair onderzoek blijkt bijvoorbeeld uit het aanzienlijke verschil tussen de omvang van de investeringen in de Europese Unie (ongeveer 10 miljard euro) en die van de investeringen van de Verenigde Staten (53 miljard euro)”.¹²

Het is echter maar de vraag of meer dan een beperkte minderheid in Europa het wenselijk vindt de defensieuitgaven aan die in de VS te spiegelen. De gesuggereerde positieve effecten voor de rest van de economie zijn bovendien omstreden.¹³ In veel gevallen blijkt militair onderzoeksgeld juist duur betaald vanwege het gebrek aan marktwerking. De spiegeling aan het Amerikaanse bestedingspatroon laat zien welke bedenkelijke koers invloedrijke Europese strategen voor ons in petto hebben.

Eenzijdige deskundigheid

De werkgroep vindt dat het EDA moet voorzien in “het steunen van onderzoek naar defensietechnologieën, met inbegrip van militaire ruimtetechnologieën”¹⁴. De defensie werkgroep heeft haar slottekst mede gemaakt op basis van advies van dertien ‘deskundigen’ uit het veld: defensie ministers, diplomaten, generaals en wapenfabrikanten. Van die laatste groep werden maar liefst drie afgevaardigden gehoord: het Frans-Duits-Spaanse luchtvaartconcern EADS, het Britse BAE Systems en de European Defence Industries Group (EDIG), de lobby van de Europese wapenindustrie.¹⁵ Het zou daarom interessant zijn te weten in welke mate de stem van de wapenindustrie doorklinkt in de slottekst van de werkgroep, en de grondwettekst. Aangezien hun bijdragen aan het debat niet openbaar zijn, blijft dat gissen. Het eindverslag van de werkgroep is in ieder geval een steun in de rug van de wapenindustrie.

Naast vertegenwoordigers van de wapenindustrie werden ondermeer ook de heren Solana (tevens ex-NAVO secretaris-generaal), Robertson (toenmalig NAVO secretaris-generaal), Richard (Frans oud-minister van defensie) en Hagglund (voorzitter van het militair comité van de EU) gevraagd naar hun visie op de militaire koers van de EU. Wat deze experts bindt is dat ze stuk voor stuk militaire topcarrières op hun naam hebben staan. Anders gezegd: geen van de gevraagde deskundigen staat kritisch tegenover verdergaande militaire plannen voor de EU. De door de Conventie gevraagde adviezen zijn daarmee niet representatief voor de Europese publieke opinie. Dat democratische tekort tekent de militaire paragrafen van de Europese grondwet.

De werkgroep Defensie van de Europese Conventie vindt meer investeringen in militair onderzoek van essentieel belang.

De defensie werkgroep heeft haar slottekst mede gemaakt op basis van advies van dertien ‘deskundigen’ uit het veld: defensie ministers, diplomaten, generaals en wapenfabrikanten.

Geen van de gevraagde deskundigen staat kritisch tegenover verdergaande militaire plannen van de EU. De door de Conventie gevraagde adviezen zijn daarmee niet representatief voor de Europese publieke opinie.

Terwijl het EDA als instituut belangrijk genoeg gevonden wordt om prominent op te nemen binnen de Europese Grondwet, valt over de invulling nog maar weinig te zeggen. Een stem voor de Grondwet is een fiat voor die invulling.

Ook Solana's Europese veiligheidsstrategie, die eind 2003 het licht ziet, hecht groot belang aan het defensieagentschap: "Een Europa dat beter berekend is op zijn taak ligt binnen ons bereik, ofschoon het tijd zal vergen om ons volledig potentieel te verwerkelijken. De acties waaraan thans wordt gewerkt met name de oprichting van een defensieagentschap zetten ons op het goede spoor"¹⁶.

Ambitieuze plannen

Niet eerder is vanuit de EU een dergelijk bureau opgericht. Enigszins vergelijkbare initiatieven verzandden door prevalerende nationale belangen.¹⁷ Of het EDA boven die belangen uit kan stijgen, moet de komende jaren blijken. Hoewel de wind daarvoor ontegenzeggelijk gunstiger waait, blijft het de vraag in hoeverre lidstaten hun voornemens daadwerkelijk durven omzetten in praktische Europese militaire stappen. Zonder de bereidheid meer politieke bevoegdheden aan Brussel over te dragen zal het EDA in zijn schone ambities sterven.

Gezien de gevoeligheden op het defensie terrein is het al revolutionair dat besluitvorming binnen het EDA zoveel mogelijk bij meerderheid van stemmen – en dus niet unaniem – zal plaatsvinden.¹⁸ Dat maakt het makkelijker om met aparte groepen landen ('kopgroepen') bepaalde projecten op te starten en uit te voeren. Daarin voorziet ook de Grondwet: "Binnen het Agentschap worden specifieke groepen lidstaten gevormd die gezamenlijke projecten uitvoeren. Het Agentschap vervult zijn taken voorzover nodig in overleg met de Europese Commissie."¹⁹ Daarmee heeft het EDA grote vrijheid van handelen en weinig last van controle.

Over het functioneren en de bevoegdheden is vooralsnog vooral veel onduidelijk.²⁰ Terwijl het EDA als instituut belangrijk genoeg gevonden wordt om prominent op te nemen binnen de Europese Grondwet, valt over de invulling nog maar weinig te zeggen. Een stem voor de Grondwet is een fiat voor die invulling. Gezien de ambities die zowel de Europese Commissie als het EDA koestert, zijn de gevolgen van zo'n vrijbrief amper te overzien. Van parlementaire invloed valt niet veel te verwachten. De Tweede Kamer wordt zeer summier geïnformeerd over voortgang op het gebied van het EDA, laat staan dat het parlement de mogelijkheid heeft genomen besluiten terug te draaien.

Via de achterdeur

Het EDA streeft ernaar om op termijn bestaande samenwerkingsverbanden over te nemen. Momenteel worden hierover gesprekken gevoerd. Te denken valt daarbij aan OCCAR²¹ (defensiematerieelsamenwerking), WEAG/WEAO (materieel- en technologiesamenwerking) en het Framework Agreement²² (industrie- en exportbeleid).²³ Hoewel niet al die initiatieven succesvol zijn geweest, hebben ze zeker gediend als wegbereider voor verdere Europese militaire samenwerking. Nick Witney, directeur van het EDA, zei in april vorig jaar daarover: "Ik zeg niet dat het EDA met absolute zekerheid zelf programma's gaat uitvoeren, maar ik sluit niet uit dat drie of vier lidstaten het [EDA] geld gaan geven om een wapenprogramma naar de contractfase te kunnen brengen."²⁴

Het Framework Agreement is een overeenkomst tussen zes landen²⁵, op een groot aantal aspecten van het defensie-industriebeleid, met als prioriteit “de behoeften van hun krijgsmachten, hun aanschaf-, onderzoeks- en technologisch ontwikkelingsbeleid, en defensie gerelateerde aspecten van hun exportprocedures te harmoniseren.”²⁶ Om dat te bereiken verklaren de zes deelnemers zich bereid hindernissen op het gebied van industriële herstructurering te zullen wegnemen, ondermeer op het gebied van exportprocedures.

Aanwijzingen in de richting van overname van het omstreden²⁷ Framework Agreement vallen - enigszins verborgen - op te maken uit een personeelsadvertentie van het EDA. Die noemt namelijk “het creëren van een internationaal concurrerende Europese markt voor defensiematerieel, in het bijzonder door [...] het nastreven van EU-brede ontwikkeling en harmonisatie van relevante regels en bepalingen (vooral door een EU-brede toepassing van relevante regels van het [...] Framework Agreement).”^{28 2930}

Een veel gehoorde klacht vanuit de wapenindustrie is het gebrek aan ‘level-playing field’ door verschillen in de uitvoering van het wapenexportbeleid in diverse landen. Gegeven de relatief lage drempels op dat gebied – alsook de relatieve sterke invloed – van landen als Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk, valt te vrezen dat met het Framework Agreement het Europees wapenexportbeleid verwordt tot een laagste gemene deler van ethische normen. Vooral Nederland gaat altijd prat op haar ‘case-by-case’ benadering van wapenexportvergunningaanvragen. Onder het Framework Agreement – waar Nederland niet aan deelneemt - worden echter geheime, zogenaamde witte lijsten samengesteld van ‘goedgekeurde’ landen die bepaalde wapensystemen zonder meer zouden mogen kopen. Het plaatsen van die overeenkomst onder de paraplu van het EDA is daarom een ernstige bedreiging voor het huidige wapenexportbeleid. Het EDA heeft dus voor ogen om de reikwijdte van het Framework Agreement uit te breiden van zes naar 24 landen (exclusief Denemarken). De oorspronkelijke ondertekenaars ratificeerden de overeenkomst in sommige gevallen na uitgebreide parlementaire hoorzittingen en inspraakprocedures. Nu komt de overeenkomst via een achterdeur de EU binnen.

De Grondwet geeft het EDA alle ruimte, ook op het terrein van het wapenexportbeleid, als dat de wapenindustrie ten goede komt. om zulke initiatieven te ontwikkelen. Het EDA wordt immers geacht “bij te dragen tot het bepalen en in voorkomend geval uitvoeren van alle nuttige maatregelen om de industriële en technologische basis van de defensiesector te versterken”.³¹ De eerder genoemde vacature is daarom een voorbode voor de plannen die het EDA de komende jaren zal ontwikkelen.

Wapenindustrie en EDA

Vanuit de militaire industrie is afwachtend maar doorgaans positief gereageerd op de oprichting van het EDA. Hoewel eerdere initiatieven op dit gebied zelden aan de gewekte verwachtingen konden voldoen, overheerst nu toch het optimisme, gesterkt door de flinke vaart waarmee de afgelopen twee jaar de planning en

Het EDA streeft ernaar om op termijn bestaande Europese samenwerkingsverbanden over te nemen.

Het valt te vrezen dat met het Framework Agreement het Europees wapenexportbeleid verwordt tot een laagste gemene deler van ethische normen.

De Grondwet geeft het EDA alle ruimte, ook op het terrein van het wapenexportbeleid, als dat de wapenindustrie maar ten goede komt.

De defensie-industrie hoopt uiteraard dat een krachtdadig defensie-agentschap de Europese basis zal versterken, vooral ten opzichte van de Amerikaanse industrie.

opzet ter hand zijn genomen. Dat neemt niet weg dat nog een reeks aan struikelblokken te overwinnen zijn. Niet de minste daarvan is de angst van veel landen om defensieplannen, wapens en militaire technologieën met elkaar te delen. De defensie-industrie hoopt uiteraard dat een krachtdadig defensieagentschap de Europese basis zal versterken, vooral ten opzichte van de Amerikaanse industrie. De New York Times tekende uit de mond van een directeur van Gripen International, de Zweeds-Britse fabrikant van gevechtsvliegtuigen, op: "Ik denk dat niemand een vazalstaat van de Verenigde Staten wil worden"³², gedwongen om producten te kopen zonder toegang te hebben tot de technologie die erachter zit. Anderen hopen op een 'Airbus-effect', refererend aan de succesvolle integratie van civiele en militaire luchtvaartbedrijven onder het Europese EADS concern. Voor hen zou het EDA de motor moeten zijn achter de verdere consolidatie van de marinescheepsbouw en de landvoertuigensector.

Voor de grootste drie Europese defensiebedrijven – BAE Systems, EADS en Thales – volgen het EDA op de voet en laten waar mogelijk hun stem horen. De dag nadat het EDA groen licht kreeg van de Europese Raad van ministers publiceerden de bazen van de drie bedrijven een gemeenschappelijke advertentie in vier van de belangrijkste Europese kranten³³ waarin de EU wordt opgeroepen de defensie-uitgaven te verhogen. Het jaar ervoor, in 2003, hadden ze al een vergelijkbare campagne gelanceerd, waarin ze druk uitoefenden op de EU om "hun uitgaven op het gebied van defensieonderzoek, technologie en wapenaankopen te vergroten", wijzend op "de noodzaak voor Europa om haar defensie te verbeteren" in het licht van de "gebeurtenissen van 11 september, en de daaropvolgende interventie in Afghanistan en [...] in Irak".³⁴

Vijgenblad

In hun advertentie van 2004 claimen de 'grote drie' dat de "industrie onder enorme concurrentiedruk vanuit de Verenigde Staten staat. Met Amerikaanse investeringen in Onderzoek en Technologie die circa achtmaal hoger liggen dan in Europa, met substantiële groei in het immense materieelbudget van het Pentagon en een zwaar beschermde nationale markt, bereikt de Amerikaanse industrie topresultaten. Hoewel het niet de wens is van Europa's gekozen regeringen, noch van de industrie om een Fort Europa op te bouwen, is het evenmin hun wens om hier ontwikkelde technologieën overgenomen te zien worden, noch dat afhankelijkheid van buitenlandse technologie een noodzaak wordt."³⁵ Het EDA is gedoemd te mislukken als lidstaten hun defensiebegrotingen niet opschroeven en zo hun betrokkenheid tonen, aldus Europa's grootste drie wapenfabrikanten. Als Europa wil dat het EDA niet ook een "vijgenblad" wordt ter bescherming van "de naaktheid van reële pogingen om Europa's defensie te verbeteren", moeten nationale lidstaten "hun defensiebegrotingen aanspreken." Die boodschap is helder.

Militair onderzoek

Het ondersteunen van militair onderzoek is een van de hoofdtaken van het EDA. De afgelopen paar jaar is door de Europese Commissie, in nauwe samenwerking

Het EDA is gedoemd te mislukken als lidstaten hun defensiebegrotingen niet opschroeven en zo hun betrokkenheid tonen, aldus Europa's grootste drie wapenfabrikanten.

met de wapenindustrie, flink vaart gemaakt met het opzetten van met Europees geld gefinancierde (semi-) militaire onderzoeksprogramma's. Het taboe dat daar decennia lang op rustte, is verrassend genoeg in een paar jaar tijd doorbroken. Daarbij hebben de aanslagen van 11 september 2001 in de VS en 11 maart 2004 in Madrid zeker een rol gespeeld. Eveneens van belang, maar meer op de achtergrond, is het werk van de illustere 'Groep Persoonlijkheden op het gebied van Veiligheidsonderzoek', een groep van een dertigtal prominenten waaronder Eurocommissarissen, topdiplomaten en directeuren uit de wapenindustrie.³⁶ De groep is een initiatief van de vorige Europese Commissie die met vier commissarissen en Solana vertegenwoordigd is. De missie van de groep is om "principes en prioriteiten voor te stellen voor een Europees veiligheidsonderzoeksprogramma, in lijn met de beleidsdoelstellingen van de Europese Unie op het gebied van buitenlands, veiligheids- en defensiebeleid, en de ambitie te bouwen aan een gebied van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid".³⁷ Opvallend is de zware inbreng vanuit de defensiegerelateerde industrie. De Groep Persoonlijkheden telt acht directeuren van bedrijven met directe wortels in de wapenproductie.³⁸ Daarmee zit vrijwel de gehele top van de Europese wapenindustrie aan tafel met de belangrijkste Brusselse beleidsmakers. Nederland is overigens ruimschoots vertegenwoordigd met Jaap de Hoop Scheffer (NAVO), Elly Plooij- van Gorsel (EP), Ernst van Hoek (WEAG) en Jan Dekker (ex-TNO) aan boord.

Van het Europees Parlement zijn vier leden uitgenodigd. In een interview met de Volkskrant noemt oud-TNO voorzitter Dekker dat: "Standaardtactiek. Dan heb je in een klap het *commitment* van het parlement".³⁹ Dat *commitment* is ondermeer nodig om de stap van civiel naar militair onderzoek te kunnen overbruggen. Het huidige klimaat, waarin investeringen in terreurbestrijding en civiele verdediging in brede kring op goedkeuring kunnen rekenen, komt de Europese Commissie en in haar kielzog de wapenindustrie, niet slecht uit. Ook benadrukt de Europese Commissie dat de grens tussen civiel en militair onderzoek vervaagt, waarmee een onderscheid tussen die twee niet meer van deze tijd zou zijn. *Security research* is daarmee de uitgelezen brug die beide vlakken met elkaar verbindt. Dekker hierover tegen de Volkskrant: "Er is behoorlijk gediscussieerd. De grote defensiebazen zeiden: geef dat geld maar aan ons, dan komt het wel goed. Nee dus. Nu zijn we uitgekomen op meer samenwerking met de [onderzoeks]instituten. En het woord 'militair' is vermeden – dat werd *security*."

Steun van de Europese Commissie

In maart 2004, daags na de bomaanslag in Madrid, presenteerde de Groep haar eindrapport "Onderzoek voor een Veilig Europa". Met een duidelijke verwijzing daarnaar verwelkomde toenmalig president van de Europese Commissie Prodi, het rapport. "De tragische gebeurtenissen van afgelopen donderdag herinneren ons aan de noodzaak en het belang om voorbereid te zijn op oude en nieuwe bedreigingen van onze veiligheid. [...] Dit rapport opent een nieuw terrein van activiteiten waarin de toegevoegde waarde van nauwere samenwerking, gezamenlijke inspanningen en extra investeringen op EU-niveau buiten kijf staan".⁴⁰ Een van de belangrijkste aanbevelingen in het rapport is dat de EU fondsen op

De afgelopen paar jaar is door de Europese Commissie, in nauwe samenwerking met de wapenindustrie, flink vaart gemaakt met het opzetten van met Europees geld gefinancierde (semi-) militaire onderzoeksprogramma's.

De Groep Persoonlijkheden telt acht directeuren van bedrijven met directe wortels in de wapenproductie. Daarmee zit vrijwel de gehele top van de Europese wapenindustrie aan tafel met de belangrijkste Brusselse beleidsmakers.

Volgens de Europese Commissie vervaagt de grens tussen civiel en militair onderzoek, waarmee een onderscheid tussen die twee niet meer van deze tijd zou zijn.

De EU zou fondsen op moeten zetten voor *homeland security* onderzoek "op een niveau vergelijkbaar met dat in de VS." Het minimumbedrag daarvoor is 1 miljard dollar per jaar.

Het Zevende Kader Programma reserveert een bedrag van 3,5 miljard euro voor het gecombineerde programma van ruimtevaart- en veiligheids-onderzoek.

moet zetten voor *homeland security* onderzoek "op een niveau vergelijkbaar met dat in de VS." Het minimumbedrag daarvoor is 1 miljard dollar per jaar met de mogelijkheid dat in de toekomst stap voor stap te laten stijgen. Dat geld komt bovenop de bestaande onderzoeksfondsen. Met de kenmerkende bedoeling nog enige terughoudendheid te betrachten, schrijft de Groep Persoonlijkheden dat "omdat het idee om het Amerikaanse defensiebudget te evenaren onrealistisch (en misschien zelfs wel onwenselijk) is," het niveau van Amerika's uitgaven aan onderzoek voor *Homeland Security* als referentie moet dienen.⁴¹ Een half jaar na het rapport spreekt de Europese Commissie haar steun uit aan het rapport en belooft de nodige stappen te ondernemen.

Hoewel de wens van jaarlijks 1 miljard euro niet direct ingewilligd wordt, kan de Commissie onmogelijk krenterigheid verweten worden. Eind 2003 stelde Brussel een startbudget van 65 miljoen euro beschikbaar, maar vanaf 2007 komt er veel meer geld beschikbaar. Het in april gepresenteerde zogeheten Zevende Kader Programma 2007-2013 bedeeft een bedrag van 3,5 miljard euro toe aan het gecombineerde programma van ruimtevaart- en veiligheids-onderzoek.

Militaire overlap

De Europese ruimtevaart heeft eveneens te maken met meer militaire inbreng. In maart verscheen bij de Europese Commissie het "Report of the Panel of Experts on Space and Security", waarin ook de vervagende grenzen tussen civiele en militaire ruimtevaart worden benadrukt.⁴² Aan het panel wordt deelgenomen door ondermeer het EDA, OCCAR en een niet nader genoemd aantal mensen uit de industrie.

Dat er sprake is van enige overlap tussen militair en civiel onderzoek is niet nieuw. Denk aan de uitvinding van het Internet en GPS: ontstaan in militaire labs, maar inmiddels met brede maatschappelijke toepassingen. Omgekeerd heeft de civiele ICT ook de nodige vindingen militair ten gelde weten te maken. Maar onderzoek naar nieuwe typen kruisraketten of onderzeeboten is nog altijd een praktisch exclusief militaire aangelegenheid - net zoals verbeterd waspoeder voor defensie niet bijster interessant is. Dat de scheidslijn tussen de twee nog maar amper waar te nemen zou zijn, is daarom pure nonsens. Toenmalig eurocommissaris voor onderzoek Busquin was die mening echter wel toegedaan. "Europa betaalt een erg hoge prijs voor het kunstmatige - en typisch Europese - onderscheid tussen civiel en militair onderzoek".⁴³ Hoewel dit onderscheid vrijwel overal, ook in de VS, wordt gemaakt wist Busquin mede met dat argument het taboe op Europees militair onderzoek te doorbreken.

Met de introductie van *security* onderzoek, is de stap naar daadwerkelijk militair onderzoek nog maar klein. Busquin's collega Liikanen (Ondernehmensbeleid en Informatiemaatschappij) gaf daarvoor bij de oprichting van de Groep Persoonlijkheden al een voorzet met zijn stelling dat het cruciaal

is dat “wij door hun concurrentiepositie te verbeteren een milieu scheppen waarin Europese defensiegerelateerde bedrijven meer waarde bieden voor hetzelfde geld.”⁴⁴ Het is daarmee duidelijk geen kwestie meer van of, maar wanneer de Europese Unie die stap zal zetten.

Met de introductie van security onderzoek, is de stap naar daadwerkelijk militair onderzoek nog maar klein.

Noten:

- ¹ Op 22 november 2004, 2 maart en 22 april 2005, steeds in Brussel.
- ² Denemarken neemt niet deel aan het EDA, evenmin als aan andere acties en besluiten van de EU die implicaties voor defensie hebben.
- ³ EDA Background, EDA/02 (update 2), februari 2005.
- ⁴ EDA Background, EDA/02 (update 2), februari 2005.
- ⁵ ‘command, control and communications’, afgekort C3
- ⁶ “Bijzondere bepalingen inzake het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid”.
- ⁷ Zie artikel III-311: “Europees bureau voor bewapening en strategisch onderzoek”.
- ⁸ Zie in dit verband de Europese ‘Headline Goal 2010’, die in juni 2004 door de Europese Raad werd aangenomen. Overigens is het geconstateerde tekort van 220 transportvliegtuigen met de recente bestelling van 180 militaire Airbus transportvliegtuigen door een groep EU-landen al grotendeels gedekt.
- ⁹ Export Credits Guarantee Department: Annual review and resource accounts 2003-2004, p. 28.
- ¹⁰ Een veiliger Europa in een betere wereld - Europese Veiligheidsstrategie, 12 december 2003.
- ¹¹ Slotverslag van Werkgroep VIII “Defensie” van de Europese Conventie, p.2; Brussel, 16 december 2002.
- ¹² Idem, p. 15, onder punt 48.
- ¹³ Juist Nederland heeft het afgelopen decennium vele tientallen miljoen euro’s verloren door mislukte ontwikkelingsprojecten voor (Europese) wapenprogramma’s. Ook de deelname aan de Joint Strike Fighter (JSF) wordt door veel deskundigen als uiterst risicovol gezien. Het CPB berekende bijvoorbeeld dat Nederlandse participatie in de ontwikkeling van de JSF geen duidelijk positief effect op de economie zou hebben, vooral vanwege de kosten, de risico’s en de schaarste van hoog geschoold technisch personeel op de arbeidsmarkt. “Participeren in de ontwikkeling van de Joint Strike Fighter”, CPB document n.13, oktober 2001 en de bijbehorende actualisatie van 11 maart 2002.
- ¹⁴ Idem, p.22, punt 64.
- ¹⁵ Die na een recente fusie met collega’s uit de lucht- en ruimtevaart voortaan onder de naam ASD (AeroSpace and Defence Industries Group) door het leven gaat.
- ¹⁶ Een veiliger Europa in een betere wereld - Europese Veiligheidsstrategie, Brussel, 12 december 2003.
- ¹⁷ De IEPG en de WEAG/WEAO - respectievelijk de Independent European Programme Group en de Western European Armaments Group/Organisation – waren weliswaar Europees, maar verbonden aan de NAVO.
- ¹⁸ “UK and France clash on defence”, Judy Dempsey, Financial Times, 18 mei 2004.
- ¹⁹ Art. III-311.2
- ²⁰ Zo is er ondermeer onduidelijkheid over de banden met het Militaire Comité van de EU; over welke autoriteit de verantwoordelijkheid zal hebben over het bevoorraden van EU-troepen; over de relaties tussen de EDA stuurgroep (defensie-ministers) en de ministers van Buitenlandse Zaken.
- ²¹ Organisation Conjointe de Coopération en matière d’Armement (www.occar-ea.org).
- ²² ‘Framework Agreement Concerning Measures to facilitate the Restructuring of the European Defence Industry’. Zie: <http://projects.sipri.se/expcon/loi/lointent.htm>.
- ²³ Als gevolg van de oprichting van het EDA zal de WEAG per 23 mei 2005 op houden te bestaan. Het EDA neemt de activiteiten van WEAG en WEAO over.
- ²⁴ “EDA To Manage Weapon Programs, Policy”, Brooks Tigner, Defense News, 3 mei 2004.

- ²⁵ Duitsland, Frankrijk, Italië, Spanje, Verenigd Koninkrijk en Zweden.
- ²⁶ <http://projects.sipri.se/expcon/loi/loianna.htm>
- ²⁷ Zie kritische beschouwingen op http://www.basicint.org/pubs/Research/2001ExportControls1.htm#Export_Controls en <http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa/cm200001/cmselect/cmdfence/115/115ap03.htm>.
- ²⁸ Vacancy Notice EDA/A/2004/053.
- ³¹ Artikel III-311-1e.
- ³² "Europe Warms to Idea of Unified Military Agency", Heather Timmons, New York Times, 22 juli 2004.
- ³³ Te weten: Frankfurter Allgemeine Zeitung, Le Figaro, Financial Times en The Independent. "The new European defence agency - Getting above the clouds", Dennis Ranque (Thales), Philippe Camus (EADS), Rainer Hertrich (EADS) en Mike Turner (BAE Systems), 15 juni 2004.
- ³⁴ "Time to Act!", Gezamenlijke verklaring van BAE Systems, EADS en Thales, 28 april 2003. Gepubliceerd in Military Technology, mei 2003.
- ³⁵ "The new European defence agency - Getting above the clouds".
- ³⁶ Zie: http://europa.eu.int/comm/enterprise/security/articles/article_682_en.htm.
- ³⁷ "Security Research: The Next Steps", Communication from the Commission, 7 september 2004.
- ³⁸ BAE Systems, Diehl, EADS, Ericsson, Finmeccanica, Indra, Siemens en Thales.
- ³⁹ "Onderzoeken tegen Osama", Michael Persson, de Volkskrant, 2 oktober 2004.
- ⁴⁰ "European industry leaders and EU policymakers call for budget boost for Security Research", persbericht EC, 15 maart 2004.
- ⁴¹ "Research for a Secure Europe: Report of the Group of Personalities in the field of Security Research", at: http://europa.eu.int/comm/research/security/documents_en.html.
- ⁴² "New report evaluates European security needs in the space sector", 18 maart 2005 (http://europa.eu.int/comm/space/news/article_2262_en.html). Voor het complete rapport: http://europa.eu.int/comm/space/news/article_2262.pdf.
- ⁴³ "Propping Up R&D", Pierre Sparaco and Michael A. Taverna, Aviation Week & Space Technology, 27 oktober 2003.
- ⁴⁴ "EU To Unveil Its First Defense Research Projects in November", Brooks Tigner, Defense News, 20 oktober 2003.

De Campagne tegen Wapenhandel is een stichting die (Nederlandse) wapenexporten aankaart. Te vaak komen wapens terecht in landen die in of op de rand van oorlog verkeren, of waar mensenrechten stelselmatig worden geschonden. Wapenaankopen gaan dikwijls ten koste van nuttiger investeringen zoals die in gezondheidszorg en onderwijs. Wij richten ons op onderzoek, informeren pers en politiek, zetten campagnes op en voeren geweldloze acties.

Campagne tegen Wapenhandel
Anna Spenglerstraat 71
1054 NH Amsterdam
020-6164684
www.stopwapenhandel.org

7 argumenten

TEGEN deze Europese Grondwet

1. *De Grondwet bekrachtigt een organisatie (het Europees Defensieagentschap) die de wapenindustrie moet stimuleren, terwijl van wapenexportcontrole in de Grondwet nergens sprake is.*
2. *Via een achterdeur wordt een versoepeling van het wapenexportbeleid de Grondwet binnengehaald. Het Europees Defensieagentschap gaat namelijk een overeenkomst (het Framework Agreement) in zijn takenpakket opnemen die leidt tot versoepeling van exportnormen en die de geheimhouding van exportgegevens vergroot.*
3. *De Europese Conventie, die aan de basis stond van de Grondwettekst, heeft voor de defensieparagrafen wel militairen en de wapenindustrie om advies gevraagd maar geen verklaarde tegenstanders van een militair Europa.*
4. *Met deze Grondwet worden lidstaten van de Europese Unie verplicht hun militaire capaciteiten te vergroten, met het oog op ondermeer gewapend ingrijpen buiten de EU.*
5. *De Grondwet versterkt niet alleen de militaire rol van Europa, maar creëert ook een nieuwe bron van inkomsten voor de wapenindustrie: subsidies voor militair onderzoek en wapenprojecten. De invloed van de militair-industriële lobby daarop is schrikbarend groot.*
6. *De Grondwet vermindert de democratische controle op militaire politiek. De invloed van de nationale parlementen en het Europees Parlement op het buitenlandse en defensiebeleid wordt daardoor minimaal.*
7. *Deze Grondwet staat militaire interventies zonder VN-mandaat toe. Handelen "overeenkomstig de beginselen van het handvest van de Verenigde Naties" zoals een artikel luidt, laat alle ruimte om die richtlijnen naar eigen goeddunken te interpreteren.*